

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ



ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 2

Матеріали

*Міжнародної науково-практичної конференції
“Правова держава та демократичне суспільство:
фактори розвитку та взаємодії”
м. Київ, МАУП, 14 квітня 2016 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2016

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 3 від 30.03.16)*

Редакційна колегія:

М. Н. Курко (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
М. Л. Головка, д-р іст. наук, проф.;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
В. І. Литвиненко, канд. юрид. наук, доц.;
В. В. Рябцев, канд. техн. наук, доц.

*Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.*

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП
“Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 2: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. “Правова держава
та демократичне суспільство: фактори розвитку та взаємодії”, 14 квітня
2016 р. / редкол.: М. Н. Курко (голова) [та ін.]. — 2016. — 448 с. : іл. — Бі-
бліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних
конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модерніза-
ції України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто
цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модер-
нізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Лужанський М. В. Президент України як суб'єкт адміністративного права з точки зору правоздатності, дієздатності та деліктоздатності	338
Мазійчук В. А. Сучасний стан та детермінанти одержання неправомірної вигоди в агропромисловому комплексі України	340
Марван Мужер Хусейн Методичні підходи до оцінювання ефективності інструментів маркетингових комунікацій банку	342
Невесенко Т. С., Фурса О. О. Ресоціалізація та десоціалізація в аспекті розвитку правового суспільства	349
Падун Н. П. Концепція управління за цілями в управлінні персоналом при формуванні правової держави	353
Посох О. С. Мерчандайзинг торговельної діяльності як система організації торгівлі	356
Савченко Є. О. Проблеми та перспективи реалізації інноваційної моделі розвитку в Україні	358
Тарасов С. А. Актуальні проблеми дослідження міжнародних відносин в контексті процесів міжнародної інтеграції	361
Терещенков А. М. Про правове регулювання процесів трудової міграції в Україні на основі міжнародних стандартів	366
Тищенко О. В. Використання хмарних технологій в системі управління державними фінансами України	369
Третьяков В. М. Про особливості європейської системи технічної експертизи продукції	372
Усамов У. Р. Проблеми та необхідні передумови становлення демократичного суспільства в посттоталітарних державах: етапи демократичного процесу	375
Чаплай І. В. Міжнародний досвід застосування елементів маркетингу у комунікаційній політиці держави	378
Шець Я. С. Розвиток і становлення ідеї об'єднаної Європи	381
Ястремська Н. Є. Основні засади управління конкурентоспроможністю банківських послуг	385
Алієв Ельчін Гюльоглан огли Курдська проблема в міжнародних відносинах	388
Булава В. М. Вдосконалення системи документообігу в Апараті Верховної Ради України	391

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Розвиток сучасної науки міжнародних відносин дедалі більше змушує науковців та фахівців-експертів розробляти нові теоретико-методологічні моделі опису тих процесів, що наразі мають визначальний вплив як на систему міжнародних відносин, так і на таку її важливу сферу як міжнародна співпраця. Водночас, вживаючи поняття “міжнародна співпраця”, мається на увазі те, що цей процес також набуває чітко виражених міжнародно-правових та міжнародно-політичних форм, які можуть бути описані загальним поняттям міжнародної інтеграції. У цьому сенсі, особливого значення для науки міжнародних відносин набуває системний аналіз міжнародних відносин в контексті такого специфічного, і одночасно гранично важливого для системи міжнародних відносин, процесу, як міжнародна інтеграція.

Разом з тим, вказуючи на наукову значущість подібного дослідження, слід вказати й на ті причини, які істотно актуалізують дану тему для науки міжнародних відносин. В цьому плані необхідно вказати на наступні, принципові, з нашого погляду, аспекти. По-перше, серед тенденцій, що впливають на сучасну структуру міжнародних відносин, називаються такі, як демократизація; посилення взаємозалежності; зміна характеру погроз світу; демілітаризація планети, утворення деякого глобального економічного організму; інтеграційні процеси. Водночас, серед усього різноманіття зазначених тенденцій можна виділити дві найсуттєвіші, якими є, з одного боку — розвиток процесів міжнародної інтеграції, що виявляються насамперед у розмиванні міждержавних кордонів, та збільшення кількості різних акторів на світовій сцені і зміна їхнього характеру — з іншого боку. З огляду на це, стає актуальною і важливою не просто констатація самого факту трансформації міжнародних відносин, але виявлення загальних закономірностей розвитку цієї системи під впливом такого фактору як міжнародна інтеграція. По-друге, суб'єктивний аспект глобалізації доволі часто реалізується у сучасних міжнародних відносинах здебільшого через стратегію і тактику поведінки акторів процесу для досягнення своїх інтересів поза залежністю від інтересів інших учасників. Однак, об'єктивний аспект цих процесів, практично завжди представляє інтегральний результат загальних зусиль, що, як правило, відрізняється від суб'єктивних устремлінь, але пов'язаний з ними характером траєкторії досягнення мети. Очевидно, що у таких умовах суттєво трансформується уся система міжнародної співпраці, оскільки під впливом загальних інтеграційних тенденцій, практично унеможливується будь-яке вирішення глобальних або навіть регіональних проблем виключно зусиллями тієї чи іншої конкретно взятої держави. Таким чином, міжнародна інтеграція стає не лише засобом розв'язання тих чи інших міжнародних проблем, але й перетворюється на загальну тенденцію розвитку усієї системи міжнародних відносин. Що, звісно, підвищує актуальність науково-теоретичного осмислення даної тенденції. По-третє, не можна не відмітити того, що нині еволюцію

міжнародної політики характеризують пов'язані одна з одною тенденції до глобального регулювання й формування глобального громадянського суспільства. Розвиток глобалізації сприяє створенню політичних мереж, що поєднують державні інститути, громадянські суспільства й різноманітні бізнес-структури. Таким чином, процес міжнародної інтеграції зачіпає не тільки міждержавний рівень (як це усталено вважалося в класичних теоріях міжнародних відносин), але й той рівень, який у сучасній науці міжнародних відносин прийнято характеризувати як “загальногромадянський” рівень міжнародної співпраці. Все вищезазначене засвідчує як про наукову значущість, так і про теоретичну та практичну актуальність дослідження розвитку міжнародних відносин в контексті процесі міжнародної інтеграції.

Наразі практично усі без виключення європейські та американські теоретики та експерти визнають, що із закінченням “холодної війни” загроза глобальних і міжрегіональних збройних зіткнень істотно знизилася. Однак, при цьому конфліктність і політико-військова нестабільність у світі не стільки зменшилися, скільки перемістилися з глобального на регіональний рівень. Характерною рисою в розвитку міжнародних відносин наприкінці минулого століття стала стійка тенденція до закріплення лідируючої ролі США як провідної світової держави. На передній план поряд із проблемами глобальної безпеки (поширення озброєнь, забезпеченість енергетичними ресурсами, екологічна й демографічна ситуації) висуваються завдання адекватної відповіді на виклики, які диктуються поширенням у світі нових типів конфліктів. Особливо гостро постали проблеми регулювання численних вогнищ регіональної напруженості, організації міжнародних зусиль із запобігання й вирішення локальних конфліктів і пошуку нових засобів підтримки регіональної стабільності. З небувалим зростанням процесів глобальної взаємозалежності в останні десятиліття XX ст. просторово-географічний детермінізм геополітики поступово вичерпує себе. Одним з найбільш перспективних напрямків модернізації й перегляду класичної геополітики стала геоекономіка, прихильники якої (Л. Туроу, Е. Літтуак, Е. Капштейн та інші) багато в чому зуміли вловити вектор зміни світового геостратегічного розкладу.

В основі сучасної геоекономіки лежить теза про різке збільшення питомої ваги економічних факторів у всіх аспектах міжнародного життя. Далекий від оптимістичного настрою більшості авторів цієї групи знайшов своє крайнє вираження в різноманітних теоріях “круговороту насильства” (З. Бжезінський), “загальної анархії” та “глобального хаосу” (Р. Каплан) тощо. Основою цих концепцій стала оцінка постбіполярної епохи як хронічно нестабільного світу, головними характеристиками якого є політична напруженість, націоналізм і поширення сучасних видів озброєння. Цим теоріям співзвучні ідеї американського футуролога Е. Тоффлера, висунуті в концепції “третьої хвилі”, що припускає співіснування (суперництво) трьох суперцивілізацій (“хвиль”) — аграрної, індустріальної й постіндустріальної. На думку Е. Тоффлера, в світі збереглося біля двох десятків регіональних держав, що володіють конвенціональними можливостями “другої хвилі” і намагаються одержати доступ до військової технології “третьої хвилі” [1, 32]. До ідей Е. Тоффлера близькою є концепція “трьох поясів”, що є одним з різновидів теорії кільцеподібної будови світової системи. З крахом біполярної моделі в центрі світової системи залишається ядро найбільш розвинених країн. “Третій світ” поступово розпадається на групу вибухонебезпечних конфліктних регіонів — “третій пояс” (зовнішнє кільце з відносно молодих держав, які найбільше відстали в своєму розвитку, і держав, що зберігають деякий рівень німцної стабільності) і “другий пояс” (своєрідний прошарок, що становлять колишні соціалістичні країни Східної Європи, республіки колишнього

СРСР й “нові індустріальні країни”). Це вимагає від провідних країн Заходу радикальної перебудови механізму регіонального й глобального втручання.

В цьому ряду особливої уваги заслуговують роботи професора А. Ташки — автора досить оригінальної концепції комбінованої структури, відповідно до якої постбіполярний світ є тришаровою сферою, всі три шари якої взаємопроектуються. Ця взаємодія визначає фактичне положення учасників міжнародної системи стосовно один одного. Світ, таким чином, одночасно є одно-, три-, і п’ятиполярним: одно — тому що США мають абсолютну сукупну перевагу над всіма іншими країнами; три — тому що в світі існують три економічних полюси-держави (США, Японія, ФРН): п’яти — в організаційно-політичному відношенні. Остання теза є принципово новою для теорії міжнародних відносин, тому що вперше чітко фіксує картину світу, п’ять полюсів якого становлять п’ять постійних членів Ради Безпеки ООН, що мають великий досвід участі в управлінні світовою політикою й можливості для участі в світосистемному регулюванні. Більше прикладний характер має висунута відомим академічним неореалістом післявоєнного періоду, С. Хантінгтоном ідея “зіткнення цивілізацій”. Слід зазначити, що хоча в методологічному плані С. Хантінгтон дотримується традиційного соціокультурного тлумачення поняття “цивілізації” як найвищого рівня культурної самоідентифікації людини, для американської науки його ідеї є певним проривом у плані відходу від західноцентристського бачення світу. На думку Хантінгтона, західним країнам варто враховувати, що саме “зіткнення цивілізацій” стане домінуючим фактором світової політики, а лінії міжцивілізаційних розломів — зони сучасних регіональних конфліктів.

Цікаво, що такі ж імперативи характерні й для глобалістського підходу, що сформувався по мірі об’єднання досліджень світових проблем (world studies) і глобального моделювання з екологічними, гуманітарними й антропологічними дисциплінами. Видну роль у формуванні сучасного глобалістського підходу відіграли також концепції, висунуті в рамках глобальної культурології (М. Фезерстоун) і соціології міжнародних відносин, а також цивілізаційні дослідження. На цьому тлі особливої уваги заслуговують праці американського соціолога Р. Робертсона з сучасної теорії глобалізації. Певного розвитку проблематика міжнародних відносин набула у роботах російських дослідників. Вивченням загальних проблем методології і соціології міжнародних відносин, дослідженням механізму міжнародно-правового регулювання, виявлення основних тенденцій розвитку світової політики та міжнародних відносин займалися провідні сучасні російські фахівці та експерти.

Поступової вагомості у сфері вивчення теоретичних аспектів міжнародних відносин набувають дослідження українських вчених. Зважаючи на особливості формування та розвитку української держави, основна проблематика досліджень українських політологів пов’язана з питаннями структурування сучасної системи міжнародних відносин та місця у ній України, а також різноманітними аспектами міжнародної та регіональної безпеки. Наприкінці 1990-х — на початку ХХІ ст. жваві теоретичні дискусії розгорнулися з проблем системності й системного “зрушення” в міжнародних відносинах у цілому й розпаду біполярної системи, зокрема, а також з питання про характер сучасного періоду в розвитку міжнародних відносин. Поки серед провідних дослідників існує консенсус лише щодо того, що біполярної моделі міжнародних відносин більше не існує [2, 13]. Версії щодо характеру постбіполярної епохи досить різноманітні, однак більшість з них все-таки висувається в рамках полярного бачення світу. Серед російських учених-міжнародників переважає підтримка ідеї настання ери багатополярності/поліцентризму, для якої характерна зразкова порівнянність сукупного потенціалу одночасно декількох держав, жодна з яких не

має явно вираженої переваги над іншими. В рамках цього напрямку працюють більшість фахівців в сфері стратегічного (А. Арбатов, С. Рогов), геополітичного (Е. Поздняков, К. Гаджиев, К. Сорокін) і цивілізаційного (О. Богатуров) аналізу. Однією з важливих ознак міжнародної політики на сучасному етапі є ерозія державного суверенітету, що відбувається внаслідок зростаючої “проникності” міждержавних кордонів і ослаблення традиційних функцій держави (особливо в сфері безпеки й соціального захисту). Зростання впливу нових суб’єктів формує нову ситуацію. Держава делегує частину свого суверенітету “наверх” (до спільноти інтеграційних об’єднань або міжнародних організацій) або “донизу” (внутрішньодержавним регіонам або міжрегіональним об’єднанням). При цьому держава часто не в змозі досягати своїх цілей без підтримки інститутів міжнародного співробітництва. Тенденція трансформації владних відносин у міжнародній політиці пов’язана зі зміною критеріїв влади й сили. В цьому зв’язку все частіше використовується поняття “power shift”, що означає перерозподіл сили у взаємодії міжнародних акторів, переміщення суперництва між ними з військової сфери в сфери економіки, фінансів, культурної привабливості, впливу й авторитету в міжнародних інститутах, у тому числі й НДО. Дж. Най називає ці невоєнні аспекти політики “м’якою владою” (soft power) [3, 108]. В цілому, феномен “power shift” залишає міждержавній системі менше засобів ефективного впливу на процеси, що відбуваються. Наріжні поняття, на яких ґрунтувалися історичні типи міжнародного порядку — безпека, територіальна недоторканність, державний суверенітет, лояльність влади — набувають нового значення. Все це нерідко інтерпретується як криза держави.

Нарешті, еволюцію міжнародної політики характеризують пов’язані один з одним тенденції до глобального регулювання й формування глобального громадянського суспільства. Розвиток глобалізації сприяє створенню політичних мереж, що поєднують державні інститути, громадянські суспільства й різноманітні бізнес-структури [4]. В позитивному плані ці зміни відображаються в метафорі “великого села” — виникнення всесвітньої економіки, загальної культури, універсальних цінностей... і єдиної ідентичності. В негативному — популярна метафора “одного човна”, що пояснює єдність інтересів людства наявністю спільних загроз [5]. Це дає нові імпульси для структурованої світової політики. Формується всесвітнє “управління без уряду” або, в іншій інтерпретації “global governance”, у якому бере участь безліч різноманітних акторів, що сприяє виникненню глобального громадянського суспільства. Розпад біполярної системи й фрагментація міжнародних відносин на тлі небувалих досягнень науково-технічного прогресу й поширення нових технологій сприяли різкому зростанню соціалізації міжнародного життя в останні десятиліття. Ніколи ще роль внутрішньополітичних факторів у міжнародному житті не була настільки значною, а взаємозв’язок і взаємовплив внутрішньої й зовнішньої політики держав — настільки очевидними. У зв’язку з цим більш нагально постає необхідність збагачення теорії міжнародних відносин соціологічним підходом [6, 384]. Саме в цій сфері намітилася тенденція до зростання ролі західноєвропейської й азійської науки, хоча у вивченні інших теоретичних проблем міжнародних відносин продовжують переважати англомовні й, насамперед, американські автори. На відміну від попередніх етапів розвитку теорії міжнародних відносин, для сучасного періоду характерний процес встановлення відносної рівноправності різних наукових шкіл і підходів у цій області [7, 116]. Така ситуація, яка склалася в сфері вивчення міжнародних відносин ще наприкінці ХХ ст., є додатковим свідченням перехідного характеру сучасного етапу їх розвитку.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного дослідження основних тенденцій розвитку міжнародних відносин в контексті процесів міжнародної інтеграції,

можемо зробити наступні висновки. По-перше, проблематика регулювання міжнародних відносин загалом знайшла відображення у теоретико-методологічних підходах провідних шкіл міжнародних відносин та міжнародного права. Аналіз стану дослідження проблеми політичних аспектів правового регулювання міжнародних відносин на сучасному етапі вказує на те, що загалом сформоване суттєве підґрунтя на основі використання значного теоретико-методологічного доробку західної політичної думки. По-друге, процеси глобалізації та зростання рівня інтегрованості міжнародної системи сприяли розвитку концепцій глобального управління та зростання ролі міжнародного права в якості регуляторного інструменту міжнародних відносин. Отже, існуюча теоретична і концептуальна база в цілому створює можливості для глибокого і всебічного вивчення проблеми. Водночас існуючі дослідження не відображають всієї повноти сутності міжнародних процесів на рубежі XX–XXI століть, пов'язаних із появою нових загроз і викликів. По-третє, роль національної держави за умов глобалізації зазнає кардинальні зміни — вона не тільки зберігається у колишньому значенні, але і зростає в рамках становлення нового світового порядку. Ознакою останнього є серйозне переосмислення державами ролі та значення офіційних міжнародних організацій, які мають високий правовий статус і міжнародний авторитет.

Джерела

1. Лебедева М. М. Мировая политика / М. Лебедева. — М.: Аспект Пресс, 2007. — 365 с.
2. Камінський Є. Міжнародна безпека у XXI столітті: загальний прогноз // Дослідження світової політики: Зб. наук. праць / Ін-т світової економіки і міжнародних відносин НАН України; Редкол.: Л. О. Лещенко (гол. ред.) та ін. Вип. 15. — К., 2001. — С. 3–15.
3. Лебедева М. М. Предметное поле и предметные поля мировой политики / М. М. Лебедева // Международные процессы. 2004. — Т. 2. — Ч. 2. — С. 97–108.
4. Шепелєв М. А. Глобалізація управління як мегатенденція сучасного світового розвитку. Монографія / М. А. Шепелєв. — К.: Генеза, 2004. — 512 с.
5. Цыганков П. А. Мировая политика: как уловить понятие? / П. А. Цыганков // Международные процессы. — 2005. — № 3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lib.socio.msu.ru/l/library?ecec7>
6. Coleman W., Porter T. International institutions, globalisation and democracy: assessing the challenges / W. Coleman, T. Porter // Global Society. — 2000. Vol. 14. № 3. — P. 377–385.
7. Лаврук Т. П. До питання про політичні передумови становлення і розвитку міжнародно-правових механізмів та інститутів / Т. П. Лаврук // Буковинський журнал. — 2008. — № 1. — С. 108–117.